

PERUSOIKEUSNÄKÖKULMA LIKKUMISEEN LIIKENTEESSÄ

Liikenneturvallisusseminaari 2015
Polamk

Juha Lavapuro
Apulaisprofessori, TaY
Juha.lavapuro@uta.fi

PERUSOIKEUSJÄRJESTELMÄ / LIIKKUMINEN

Perustuslain 9 §

Liikkumisvapaus

Suomen kansalaisella ja maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa.

- 2-3 momentit koskevat oikeutta lähteä ja saapua maasta
- Muutenkaan PL 9 § ei ole kovinkaan keskeinen, jos halutaan arvioida perusoikeuksien merkitystä tieliikenteen ja tiellä liikkumisen kannalta.

PERUSOIKEUSJÄRJESTELMÄ / LIIKENNE

7 §

Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen

Jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

+

PL 6 §:n yhdenvertaisuusperiaate: esim. bussin asiakkaiden syrjintä/Syrjintälautakunta 2014). Ikä kielletty syrjintäperuste

PL 18 § elinkeinovapaus: esim. taksitoiminnan luvanvaraisuus (PeVL 22/2010 vp, PeVL 31/2006 vp), yrittäjäkuljettajien työaika (PeVL 8/2013 vp)

PL 10 §:n yksityiselämän suoja. Esim. tupakointi yksityisautossa (PeVL 21/2010 vp)

PL 21 §: oikeudenmukainen oikeudenkäynti / itsekriminointisuoja (KKO 2014:67)

PL 124 §: julkisen hallintotehtävän antaminen yksityiselle. Esim. tekniset tienvarsitarkastukset (PeVL 40/2002 vp), yksityinen pysäköinninvalvonta (PeVL 23/2013 vp)

PARI PERUSASIAA PERUSOIKEUKSISTA

- Eivät yleensä ehdottomia
- Rajoitettavissa yleiset ja erityiset rajoitusedellytykset täyttävällä lailla
- Esim. oikeus elämään ja oikeus turvallisuuteen (PL 7 §) eivät ole ehdottomia:
 - Tieliikenteessä kuoli 21 ihmistä syyskuussa 2015
 - Julkisella vallalla perustuslain 22 §:n perusteella velvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen
 - Jos oikeus elämään olisi ehdoton, lainsäätäjällä olisi velvollisuus pudottaa liikennekuolleisuus tasolle 0.
 - Autoilua ei kuitenkaan kielletä, koska oikeus elämään ei ole absoluuttinen eikä julkisella vallalla ole vastaavaa absoluuttista velvollisuutta turvata oikeus elämään kaikissa olosuhteissa
 - Liikkumisvapauden turvaaminen muodostaa hyväksyttävän perusteen rajoittaa PL 7 §:n mukaisia oikeuksia
 - Toisaalta myös päinvastoin: muut perusoikeudet hyväksyttävä peruste rajoittaa liikkumisvapautta.
- Sisältö määrittyy soveltamiskäytännössä (perustuslakivaliokunta, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, EU-tuomioistuin)

**KÄYTÄNNÖN ESIMERKKEJÄ
/
PERUSOIKEUDET LIIKENTEESSÄ**

AJOTERVEYDENTILA JA SITÄ KOSKEVAT ILMOITUKSET

AJOKORTTILAIN 21 §

Ajoterveydentilaa koskevat ilmoitukset

Sen estämättä, mitä tietojen salassapitovelvollisuudesta säädetään, lääkärin on ilmoitettava poliisille, jos hän toteaa, ettei ajokorttiluvan hakija tai ajo-oikeuden haltija enää täytä 17 tai 18 §:ssä tarkoitettuja terveysvaatimuksia terveydentilan muuten kuin tilapäisesti tapahtuneen heikentymisen tai jatkuvan päihteiden väärinkäytön takia. (6.2.2015/70)

ILMOITUSVELVOLLISUUS / YKSITYISELÄMÄN SUOJA

PERUSTUSLAIN 10 §

Yksityiselämän suoja

Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

- Terveystietojen arkaluonteisia tietoja (Yksityiselämän ja henkilötietojen suojan ydinaluetta)
- Ilmoitusvelvollisuus perustuslain vastainen?

ILMOITUSVELVOLLISUUS AJOTERVEYDENTILASTA

Vrt. Ampuma-aselaisissa säädetty lääkärin ilmoitusvelvollisuus henkilöstä, joka on todettu oikeuspsykiatrisessa tutkimuksessa itselleen tai toiselle vaaralliseksi, tai joka on otettu tahdosta riippumattomaan hoitoon mielenterveystilain nojalla ja jonka lääkäri arvioi olevan sopimaton pitämään hallussaan ampuma-asetta yms.

Perustuslakivaliokunta (PeVL 13/2014 vp):

- ”Ilmoitusvelvollisuudelle perusoikeusjärjestelmän kannalta erityisen painavia, viime kädessä perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattuihin oikeuteen elämään ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen palautuvia perusteita”
 - Sääntelyllä pyritään varmistamaan, ”että henkilö, joka on vaaraksi itselleen tai muille, ei saa haltuunsa ampuma-asetta.”
- Ajoterveydentilaan koskevilla ilmoituksilla vastaava funktio – ei ristiriitaa perustuslain kanssa.

KKO 2014:67 – ILMOITUSVELVOLLISUUS LIIKENNERIKKOMUKSESTA

A oli pysäköintitilanteessa vaurioittanut autollaan toista autoa. Autoon oli tullut naarmuja.

Syyttäjä vaati tieliikennelain 103 §:n nojalla A:lle rangaistusta liikennesrikkomuksesta myös sillä perusteella, että A oli tieliikennelain 59 §:n 3 momentissa säädetyn velvollisuuden vastaisesti jättänyt ilmoittamatta tapahtumasta vahinkoa kärsineelle tai poliisille.

Kysymys siitä, voitiinko A:n menettely lukea hänen syykseen rikoksena, kun otettiin huomioon säännöksen tarkoitus, ilmoitusvelvollisuuden sisältö ja se seikka, että ilmoittamisvelvollisuuden täyttämällä A olisi joutunut ilmiantamaan itsensä rikoksesta.

KKO 2014:67 / FAKTAT

- A oli henkilöautoaan pysäköidessään tieliikennelain 3 §:n vastaisesti jättänyt noudattamatta olosuhteiden edellyttämää huolellisuutta ja varovaisuutta vaaran ja vahingon välttämiseksi sillä seurauksella, että auto oli törmännyt toiseen henkilöautoon, johon tuli törmäyksen seurauksena ainakin naarmuja.
- Onnettomuudesta ilmoittaminen olisi edellyttänyt sellaisten tietojen antamista, että A olisi itse asiassa joutunut samalla ilmiantamaan itsensä siitä liikenne rikkomuksesta, johon hän oli syyllistynyt törmätessään autollaan toiseen autoon.
- A ei voinut sulkea pois mahdollisuutta, että ilmoituksen perusteella saatuja tietoja voitaisiin käyttää häntä vastaan mahdollisesti nostettavassa rikosoikeudenkäynnissä, kun laissa ei ole sellaisen menettelyn estävää säännöstä.

KKO 2014:67: PUNNINTA

- ”oikeus olla ilmiantamatta itseään rikoksesta voi kaventua tai väistyä silloin, kun rikosta koskevien tietojen antaminen on välttämätöntä hengen tai terveyden vaaran torjumiseksi, jolloin ratkaisu on perustettava kyseessä olevien perus- ja ihmisoikeuksien merkityksen punnintaan asianomaisessa tapauksessa.”
- ”käsillä ei ole ollut sellaisia ... seikkoja tai olosuhteita, joiden johdosta itsekriminointisuoja voitaisiin perustellusti katsoa kaventuvan tai väistyvän jonkin sitä tärkeämpänä pidettävän oikeuden turvaamiseksi. Siten oikeus olla ilmiantamatta itseään on peruste vapauttaa A siitä rikosoikeudellisesta vastuusta, joka on tieliikennelain avoimessa ja laaja-alaisessa 103 §:ssä säädetty myös lain 59 §:n 3 momentissa tarkoitettun ilmoitusvelvollisuuden rikkomisesta.”
- A:n menettelyä ei voitu lukea hänen syykseen rikoksena.

VRT. KKO 1996:101

A oli kuljettaessaan luvattomasti käyttöön ottamansa toisen omistamaa henkilöautoa alkoholin vaikutuksen alaisena ja ilman voimassa olevaa ajolupaa törmännyt kuljettamallaan autolla edellä mainitun toisen henkilöauton peräosaan, jolloin molemmat ajoneuvot olivat vaurioituneet. Toisen ajoneuvon omistajalle ja kuljettajalle oli aiheutunut törmäyksessä ruumiinvamma, joka ei ollut vähäinen ja kolmelle matkustajalle vähäisiä vammoja.

A oli tämän jälkeen lähtenyt välittömästi liikenneonnettomuuden jälkeen poistumaan jalkaisin paikalta laiminlyöden täten osallistua niihin toimenpiteisiin, joihin onnettomuus oli antanut aiheutta.

A vetosi itsekriminointisuojaan: häntä ei voitu tuomita rangaistukseen liikennesrikkomuksesta, koska törmäyspaikalle jääminen olisi saattanut hänet syytteen vaaraan rattijuopumuksesta ja muustakin.

KKO 1996:101

Ihmisoikeussopimuksissa turvattu itsekriminointisuoja ei estä tuomitsemasta liikennevahinkoon osallisena ollutta tieliikennelain 58 §:n nojalla laiminlyönnistä pysähtyä ja avustaa vahingoittuneita tai avuttomaan tilaan jääneitä sekä muutenkin osallistua niihin toimenpiteisiin, joihin onnettomuus antoi aiheutta.

Ts. onnettumuudessa vahingoittuneiden oikeus saada apua (PL 7 §) painavampi kuin oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sisältyvä itsekriminointisuoja

PERUSOIKEUDET LIIKENTEESSÄ - EI MITÄÄN RAKETTITIEDETTÄ

Onnettomuudessa loukkaantuneiden oikeus saada apua (PL 7 §) on painavampi kuin oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (PL 21 §) sisältyvä itsekriminointisuoja, joka taas voi osoittautua painavammaksi kuin perustuslain 15 §:ssä turvattu omaisuudensuoja.